

Forensic Accounting Maturity Model in Iran¹

Zohreh Abbas Tafreshi², Gholam Reza Soleymani Amiri³

Received: 2024/04/14

Accepted: 2024/06/29

Research Paper

Abstract

The main purpose of this research is to present the maturity model of forensic accounting in Iran in order to identify and evaluate the dimensions and components affecting forensic accounting in Iran by providing a desirable and evolutionary model using the five-level maturity model of integrated maturity capability (CMMI) and the path of professional excellence and reaching higher levels will be specified with the leveling of components and finally it can be a guide for the necessary actions of professional members and trustees to reach the best status of the profession. The method of conducting the research is based on the objective of the applied type, and in terms of its nature, it is a qualitative research, and data collection was done using interviews. So that initially by studying documents and articles, the primary dimensions and components affecting the maturity of forensic accounting in Iran were identified. In the next stage, semi-structured interviews were conducted between 2023 and 2024 with twenty-one academic and professional accounting experts and official accounting justice experts who were selected using snowball sampling. By using the interviews, some of the identified dimensions and components were reviewed. After conducting interviews with experts and reaching theoretical saturation by the researcher, the data obtained from the interviews were analyzed and coded using theme analysis, and the dimensions of the forensic accounting maturity model in Iran were identified and presented to the owner. The comments were refined and approved. Based on this, the dimensions of Iran's forensic accounting maturity model include services and roles, professions and institutions, human resources, information technology, reporting, continuous improvement, service quality assurance, each of which was presented in five levels in the current research. The results of this research provide a comprehensive framework to evaluate the forensic accounting profession in Iran and will play an effective role in improving the status of the profession and can be used as a benchmark for planning the members of the profession.

Keyword: Maturity Model, Forensic Accounting, Theme Analysis.

JEL Classification: M41, G32.

1. doi: 10.22051/jera.2024.46894.3232

2. Ph.D. Student, Department of Accounting, Faculty of Social Sciences and Economics, Alzahra University, Tehran, Iran. (Corresponding Author). (tafreshi.z@yahoo.com).

3. Professor, Department of Accounting, Faculty of Social Sciences and Economics, Alzahra University, Tehran, Iran. (gh.soleymani@alzahra.ac.ir).

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

مدل بلوغ حسابداری دادگاهی در ایران^۱

زهرة عباس تفرشی^۲، غلامرضا سلیمانی امیری^۳

تاریخ دریافت: 1403/01/26

تاریخ پذیرش: 1403/04/09

مقاله پژوهشی

چکیده

هدف اصلی این تحقیق، ارائه مدل بلوغ حسابداری دادگاهی در ایران است تا با ارائه یک الگوی مطلوب و تکاملی با استفاده از مدل بلوغ پنج سطحی قابلیت بلوغ یکپارچه، هم ابعاد و مؤلفه‌های موثر بر حسابداری دادگاهی ایران شناسایی و ارزیابی گردد و هم مسیر تعالی حرفه و رسیدن به سطوح بالاتر با سطح‌بندی مؤلفه‌ها مشخص گردد و در نهایت بتواند راهنمایی در جهت اقدامات لازم اعضای حرفه و متولیان امر برای رسیدن به بهترین وضعیت حرفه باشد. روش انجام پژوهش بر مبنای هدف از نوع کاربردی، و به لحاظ ماهیت جزو تحقیقات کیفی است و جمع‌آوری داده‌ها با استفاده از مصاحبه صورت گرفته است. به طوری که در ابتدا با مطالعه اسناد و مقالات، ابعاد و مؤلفه‌های اولیه موثر بر بلوغ حسابداری دادگاهی ایران شناسایی گردید. در مرحله بعد از بیست و یک نفر خبرگان دانشگاهی و حرفه‌ای رشته حسابداری و کارشناسان رسمی دادگستری حسابداری که با استفاده از نمونه‌گیری گلوله برفی انتخاب شده بودند، در بازه زمانی 1401 الی 1402 مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته صورت گرفت. با استفاده از مصاحبه‌ها برخی از ابعاد و مؤلفه‌های شناسایی شده مورد بازنگری قرار گرفتند. پس از انجام مصاحبه با خبرگان و رسیدن به اشباع نظری توسط پژوهشگر، داده‌های به دست آمده از مصاحبه با استفاده از تحلیل تم و اکاوی و کدگذاری شدند و ابعاد مدل بلوغ حسابداری دادگاهی در ایران شناسایی شدند و با ارائه به صاحب‌نظران مورد پالایش و تایید قرار گرفتند. بر این اساس ابعاد مدل بلوغ حسابداری دادگاهی ایران شامل خدمات و نقش، حرفه و نهاد، منابع انسانی، فناوری اطلاعات، گزارشگری، بهبود مستمر، تضمین کیفیت خدمات است که هر یک در پژوهش حاضر در پنج سطح ارائه گردید. نتایج این پژوهش، چارچوب جامعی به منظور ارزیابی حرفه حسابداری دادگاهی در ایران فراهم می‌نماید و در ارتقای وضعیت حرفه نقش مؤثری خواهد داشت و می‌تواند برای برنامه‌ریزی اعضای حرفه در جهت تعالی آن ملاک عمل قرار گیرد.

واژه‌های کلیدی: مدل بلوغ، حسابداری دادگاهی، تحلیل تم.

طبقه‌بندی موضوعی: M41, G32

10.22051/jera.2024.46894.3232 .doi

2 دانشجوی دکتری، گروه حسابداری، دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران. (توسنده مسئول) (tafreshi.z@yahoo.com).

3 دانشیار، گروه حسابداری، دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران. (gh.soleymani@alzahra.ac.ir).

https://jera.alzahra.ac.ir

مقدمه^۱

ظهور حرفه حسابداری دادگاهی اگر چه در کشورهای مختلف یکسان نیست، اما از سال 1960 در محافل اقتصادی و مالی کشورها به صورت نشر کتاب و مقاله مطرح شده است. اساساً فلسفه توجه به حرفه حسابداری دادگاهی وقوع جرایم مالی بوده است به گونه‌ای که پس از کشف برخی از تقلب‌های بااهمیت و بحران‌های مالی در کشورهای پیشرفته موضوع پرننگ‌تر شده است. انجمن بازرسان رسمی تقلب آمریکا از سال 1990 بر ضرورت استفاده از تکنیکها و روشهای حرفه‌ای جهت کشف تقلب به جهت افزایش جرم یقه‌سفیدها و جرایم سازمان یافته و مشکلات شناسایی چنین تقلباتی در سطح صورتهای مالی توسط حساب‌برسان مستقل تاکید داشته است (وادى زاده، 1400). به این ترتیب با افزایش بحرانهای مالی و فسادهای اقتصادی نیاز به حسابداری دادگاهی بیشتر احساس می‌شود، تا بتواند با فنهای خاص خود، از ایجاد بحران جلوگیری نموده و در صورت بروز، تمام زوایای پنهان آن را کشف و بررسی کند (رحمانی و همکاران، 1397). حسابداری دادگاهی به عنوان ابزاری تخصصی در بررسی‌های جرایم مالی برای تسهیل اجرای عدالت شناخته می‌شود و با توجه به مداخله مستمر در فرآیند بررسی تقلب، دارای سطوح بالاتری از شک و تردید است (آکینووال^۲ و همکاران، 2020).

به نظر می‌رسد در ایران نیز در سالهای اخیر، حرفه حسابداری دادگاهی به دلایل مختلفی چون افشای برخی فسادهای بانکی و تنزل رتبه‌های اخیر ایران در سازمان بین‌المللی شفافیت بر اساس شاخص ادراک فساد، بیشتر مورد توجه قرار گرفته است. با این وجود به دلیل نبود آموزش کافی و همچنین نبود انجمن‌های تخصصی حرفه‌ای دادگاهی و سایر الزامات حرفه‌ای، حسابداری دادگاهی نتوانسته جایگاه متعالی خود را در رسیدگی به تقلب‌ها و بحران‌های اقتصادی پیدا کند و تنها بخشی از وظایف این حرفه توسط کارشناسان رسمی دادگستری رشته حسابداری انجام می‌شود.

با وجود توجه روزافزون به اهمیت کشف تقلب و حرفه حسابداری دادگاهی در سطح جهان و نقش مهمی که این حرفه در افشا و اثبات تقلب و رعایت انصاف دارد تاکنون هیچ‌گونه پژوهشی که به تهیه مدل بلوغ حسابداری دادگاهی منجر شود، انجام نشده است. گرچه در

1. این مقاله مستخرج از رساله دکتری است.

ارتباط با ضرورت و جایگاه حسابداری دادگاهی و ... تحقیق‌هایی صورت گرفته اما این پژوهشها به شناسایی ابعاد بااهمیت حرفه حسابداری دادگاهی و تعیین مسیر تکامل و بلوغ آن جهت تعالی حرفه نپرداخته است.

به همین منظور ارائه‌ی مدلی برای تعیین ابعاد و مولفه‌های بااهمیت در حسابداری دادگاهی که حرفه را در ایفای نقش خود در رسیدگی به تقلب‌ها و سایر وظایف محول توانمند نماید، می‌تواند موثر باشد. همچنین این حرفه باید از از بلوغ و خیرگی مناسب برخوردار باشد تا بتواند انتظارات برای کشف تقلب، ایجاد شفافیت و رعایت انصاف را فراهم کند.

یکی از بهترین ابزارهایی که می‌تواند در این راستا به کار گرفته شود، مدل بلوغ است. دی برین¹، فریزی، کالکارین و رزمن (2005) تأیید می‌کنند که مدل بلوغ می‌تواند برای اهداف توصیفی، تجویزی یا مقایسه‌ای استفاده شود. مدل بلوغ مدیریت مالی، مدل بلوغ حسابرسی داخلی و مدل بلوغ برای واحدهای مالی و حسابداری نیز در سالهای اخیر در ایران مورد توجه قرار گرفته است، اما برای حرفه حسابداری دادگاهی تاکنون مدل بلوغی ارائه نشده است. در سازمانها می‌توان هدفی دقیق برای واحد تعیین نمود، سپس از واحد مربوطه انتظار داشت تا عملکرد خود را متناسب با ابعاد مورد انتظار، ارتقا دهد. بلوغی که هم اجزا، عناصر و کارکردهای واحد مالی را نشان دهد و هم عملکرد مورد انتظار از این واحد را مشخص کند (قشقای، 1397).

مدل بلوغ از یک جهت در شناسایی عوامل موثر بر بلوغ حرفه حسابداری دادگاهی کمک‌کننده است، و از جهتی دیگر مراحل بلوغ و تکامل هر یک از این ابعاد را نشان می‌دهد. با هدف تدوین مدل بلوغ حسابداری دادگاهی ایران از بین مدل‌های بلوغ، مدل قابلیت بلوغ یکپارچه² با اهداف پژوهش حاضر همخوانی بیشتری دارد. این مدل هم تعداد سطوح بلوغ و هم سطح تفصیلی مناسبی دارد و باعث می‌شود تا اطلاعات بیشتری در خصوص ابعاد مورد بررسی ارائه شود.

لذا در این پژوهش تلاش شده است تا ابعاد بلوغ حرفه حسابداری دادگاهی در ایران شناسایی و سیر تکاملی هر بعد تعیین گردد.

هدف پژوهش پیش رو شناسایی ابعاد، مولفه‌های موثر بر حرفه حسابداری دادگاهی در ایران، مراحل تکامل هر یک از این ابعاد و مولفه‌ها و تدوین مدل بلوغ حسابداری دادگاهی در ایران با استفاده از مدل قابلیت بلوغ یکپارچه است.

1. De Bruin, Freeze, Kulkarni and Rosemann

2. Capability Maturity Model Integration

در ادامه ابتدا، مبانی نظری و پیشینه تجربی پژوهش واکاوی می‌شود. پس از آن روش اجرای پژوهش، سوالات پژوهش، جامعه آماری و نحوه نمونه‌گیری تشریح و نتایج تحلیل می‌شود و نتایج حاصل از بررسی داده‌ها و مدل مستخرج از پژوهش و اعتباربخشی به پژوهش ارائه می‌شود و در انتها نتیجه‌گیری و پیشنهادهای کاربردی، آتی و محدودیت‌های پژوهش مطرح می‌شود.

مبانی نظری

حسابداری دادگاهی

ادبیات پژوهشی نشان داده است که کلاهبرداری، رسوایی‌های مالی و شکست شرکت‌ها بر اعتبار حرفه حسابداری تأثیر منفی می‌گذارد (بوتس و سعاده، 2018)¹. در نتیجه، حسابداران ملزم به ارائه خدماتی هستند که فراتر از فرآیند سنتی حسابداری، گزارش مالی و حسابرسی باشد. در واقع، حسابدار باید بتواند تصویر کلی درون سازمان را ببیند تا راه‌حل بهتری برای مشکلات آزاردهنده ارائه دهد (داویس² و همکاران، 2010). بنابراین حسابداری دادگاهی خدماتی ارائه می‌دهد که فراتر از حوزه خدمات سنتی حسابداران یا حسابرسان هستند (هابر و دی گابریله³، 2015). ممکن است حسابداران دادگاهی در طیف وسیعی از صنایع از جمله حسابرسی، شرکت‌های بیمه، بانک‌ها، نیروهای پلیس یا سازمان‌های دولتی استخدام شوند (ماتسون⁴، 2016).

انجمن بازرسان خبره تقلب حسابداری دادگاهی را این‌گونه تعریف نموده است: "حسابداری دادگاهی عبارت است از کاربرد و استفاده از مهارت‌های تخصصی حسابداری در امور مربوط به حقوق مدنی بالقوه یا بالفعل یا دعاوی کیفری قضایی (حقوقی)، و به‌طور کلی شامل اصول پذیرفته شده حسابداری، هزینه فرصت از دست‌رفته، درآمد، دارایی و یا ضایعات و خسارت، ارزیابی کنترل‌های داخلی، تقلب و هر موضوعی است که دربرگیرنده تخصص و تجربه حسابداری در نظام حقوقی باشد، اما محدود به اصول پذیرفته شده عمومی حسابداری نیست (ای سی اف ای⁵، 2014). موضوع حسابداری دادگاهی عبارت است از: شناسایی، ثبت، تسویه،

1. Botes, & Saadeh
2. Davis
3. Huber & DiGabriele
4. Matson
5. ACFE

استخراج، طبقه بندی، گزارش و تأیید داده‌های مالی گذشته یا سایر فعالیت‌های حسابداری برای حل اختلافات حقوقی جاری یا بالقوه و یا استفاده از داده‌های مالی برای حل اختلافات. حسابداری دادگاهی، یک رشته ضروری است که مهارت‌های حسابداری حسابرسی و بازرسی را برای کشف و جلوگیری از تقلب، فساد و جرایم مالی ترکیب می‌کند (حسین¹، 2023).

حسابداری دادگاهی، به همان اندازه که در محیط حسابداری نقش مهمی دارد، به همان اندازه در نظام قضایی نیز نقش دارد. حسابداری دادگاهی دارای گستره اجتماعی، حقوقی، فرهنگی و اقتصادی است و در محیط اجتماعی-حقوقی، در پشتیبانی از ادعاهای حقوقی تأثیر دارد (ویلیامز²، 2002). دلایل متعددی وجود دارد که چرا حسابداری دادگاهی می‌تواند به اندازه کافی مهم باشد. مهمترین دلیل، ماهیت و کارکرد حسابداری دادگاهی و نقش آن در روند قضایی است. رسیدگی به پرونده‌ها توسط حسابداران دادگاهی متبحر در زمینه دانش حسابداری، حقوق، روانشناسی، فناوری اطلاعات و دارای مهارت‌های تحلیلی، ارتباطی و کسب و کار بسیار اثربخش است. به طوری که حضور این افراد می‌تواند نقش پیشگیرانه در جلوگیری از تقلب‌ها نیز ایجاد نمایند. در واقع، حسابداری دادگاهی نقش گردآوری و ارائه اطلاعات مالی در دادگاه بر علیه متهم جرائم اقتصادی را برعهده می‌گیرد و تمرکز آن نیز بر روی تجزیه و تحلیل تبیین‌کننده (علت و معلولی) پدیده‌ها شامل کشف حقه‌ها و ترفندها (در صورت وجود) و اثرهای آن در حوزه سامانه حسابداری است (رحمانی و همکاران، 1397).

در حال حاضر در نظام حقوقی ایران، در ایران کارشناسان رسمی دادگستری در رشته حسابداری و حسابرسی از نظر ماهیت، حسابداران دادگاهی هستند که در نقش گواه حرفه‌ای با ارائه نظر کارشناسی و تبیین ابعاد مختلف موضوع، قضات را در اتخاذ تصمیم صحیح و صدور آرای منصفانه یاری می‌کنند و قضات از نظرات کارشناسی آنها برای پشتیبانی دادرسی و تأیید یا رد یک ادعا استفاده می‌کنند (شاهسوند، 1401)، البته حوزه عمل این افراد بسیار محدودتر از حسابداران دادگاهی است.

اگرچه نقش کارشناسان رسمی دادگستری و قوه قضاییه دارای تخصص حسابداری و حسابرسی در رسیدگی به دعاوی و مناقشات مالی غیرقابل انکار است، اما واقعیت این است که

1. Hossain
2. Williams

پرورش و به کارگیری حسابداران دادگاهی در نظام حقوقی ایران و همچنین گسترش حرفه می‌تواند به رعایت هر چه بیشتر انصاف در رسیدگی به جرائم و دعاوی مالی و اقتصادی و در نهایت حفظ حقوق مردم کمک شایانی کند.

در واقع حرفه حسابداری دادگاهی در ایران نوپا است. یکی از مدل‌هایی که می‌توان با استفاده از آن مسیر تعالی حرفه حسابداری دادگاهی را نشان داد مدل بلوغ است. در این پژوهش قصد داریم با استفاده از مدل بلوغ، نشان دهیم که چگونه حرفه حسابداری دادگاهی می‌تواند مسیر تکامل را بیماید و نقشه راه تکامل حسابداری دادگاهی در ایران چیست؟

مدل بلوغ

مدل‌های بلوغ، مدل‌های مفهومی چندمرحله‌ای هستند که الگوهای معمولی را به صورت توسعه قابلیت‌های سازمانی توصیف می‌کنند (سولی‌ساتر و گات شاک^۱، 2010، کازانجیان و درازین^۲، 1989). بنابراین، آنها معمولاً دنباله‌ای از مراحل را نشان می‌دهند، که در کنار هم، یک مسیر قابل پیش‌بینی، مطلوب، و یا منطقی را از حالت بلوغ آغازین تا حالت بلوغ هدف، برای موجودیت‌های منفرد یا مرتبط با مجموعه‌ی کاملی از قابلیت‌های سازمانی تشکیل می‌دهند (ووم بروک^۳ و همکاران، 2009). از مدل‌های بلوغ معمولاً در سازمان‌ها و برای ارزیابی وضعیت موجود، استخراج، و اولویت‌بندی اقدامات بهبود و کنترل پیشرفت استفاده می‌شود (دی بروین^۴ و همکاران، 2005). به‌طور معمول، مدل‌های بلوغ با توجه به اهداف و کاربرد به شرح زیر تقسیم‌بندی می‌گردند:

- توصیفی: اگر از مدل بلوغ برای ارزیابی‌های موجود، که قابلیت‌های فعلی موجودیت را مورد بررسی قرار داده و با توجه به معیارهای داده شده ارزیابی می‌کنند، استفاده شود، پس هدف استفاده به صورت توصیفی است. مدل بلوغ به عنوان ابزار تشخیص خطا نیز مورد استفاده قرار می‌گیرد. پس، سطوح بلوغ تعیین شده را می‌توان به ذینفعان داخلی و خارجی گزارش کرد.
- تجویزی: اگر مدل بلوغ بتواند نحوه‌ی شناسایی سطوح بلوغ مطلوب را نشان داده، و دستورالعمل‌هایی در مورد اقدامات بهبود ارائه دهد، پس هدف استفاده از آن به صورت تجویزی است.

1. Soli-Saether & GattScalk
2. Kazanjian & Drazin
3. Vom Brocke
4. De Bruin

مقایسه‌ای: اگر مدل بلوغ بتواند امکان معیارسنجی داخلی یا خارجی را فراهم کند، پس هدف استفاده از آن به صورت مقایسه‌ای است. طبق داده‌های شرکت‌کننده‌های ارزیابی، سطوح بلوغ واحدهای کسب و کار و سازمان‌های مشابه با آن را می‌توان با هم مقایسه کرد (دی برویین و همکاران، 2005).

پیشینه پژوهش

آل شیخ^۱ (2023) در پژوهشی به بررسی وضعیت فعلی حسابداری دادگاهی در عربستان سعودی و راه‌های احتمالی بهبود آن برای کمک به دولت در مبارزه با فساد پرداخت. نتایج به‌دست آمده نشان داد 46 درصد از شرکت‌کنندگان از حسابداری دادگاهی بی‌اطلاع بودند، به این معنی که علیرغم اهمیت و تقاضا برای خدمات آن، حسابداری دادگاهی در عربستان سعودی مورد توجه قرار نگرفته است. لذا وضعیت فعلی حسابداری دادگاهی پایین‌تر از سطح مورد نیاز است. حسابداری دادگاهی باید در برنامه‌های درسی حسابداری گنجانده شود، سیاستگذاران نیز باید آیین‌نامه و استانداردهای حرفه را توسعه دهند. آکینبوال^۲ و همکاران (2023)، در پژوهشی به بررسی کاربرد تکنیک‌های حسابداری دادگاهی در صنعت بانکداری آفریقای جنوبی به منظور کاهش ریسک تقلب پرداختند. نتایج نشان داد خلاهای ایجاد شده در نتیجه کاربرد غیرموثر تکنیک‌های حسابداری دادگاهی تا حدی مسئول برخی از حوادث تقلب سایبری در صنعت بانکداری است. یافته‌ها یک همبستگی مثبت بین ارزیابی و مدیریت ریسک تقلب و اجرای حسابداری دادگاهی گزارش نمود. وایو^۳ (2023)، در پژوهشی به بررسی نقش حسابداری دادگاهی در مبارزه با پولشویی در غنا پرداخت. هدف از این مطالعه کمی همبستگی، بررسی رابطه بین پولشویی و تکنیک‌های حسابداری دادگاهی است. نتایج نشان داد رابطه آماری معنی‌دار و همبستگی منفی قوی بین تکنیک‌های حسابداری دادگاهی و پولشویی در سطح معنی‌داری کمتر از 0.05 وجود دارد. یعنی با افزایش تکنیک‌های حسابداری قانونی، سطح پولشویی کاهش می‌یابد. آوودیران^۴ و همکاران (2023)، در پژوهشی به ارتباط بین حسابداری دادگاهی دیجیتال و تقلب‌های سایبری پرداختند. نتایج نشان داد که حسابداری

1. AlShaikh
2. Akinbowale
3. Wayo
4. Awodiran

دادگاهی دیجیتال ارتباط منفی و قابل توجهی با تقلب‌های فیشینگ و کارت اعتباری دارد. از این‌رو استفاده از حسابداری دادگاهی دیجیتال وقوع تقلب‌های سایبری در نیجریه را به حداقل می‌رساند. سمپلینو^۱ و همکاران (2022)، در پژوهشی به نقش فناوری اطلاعات در بازرسی‌های دادگاهی در افشای تقلب در اندونزی پرداختند. نتایج این مطالعه کارکرد سیستم‌های اطلاعاتی را در بازرسی‌های دادگاهی در زمینه پیشگیری، کشف و مدیریت موثر در افشای تقلب در نهادهای مختلف در اندونزی نشان داد. سعاده^۲ و همکاران (2022)، در پژوهشی به مروری بر حرفه و آموزش حسابداری دادگاهی در جهان پرداختند. نتایج نشان داد حسابداری دادگاهی هم برای دانشجویان و هم برای متخصصان مفید است؛ با وجود این، زمینه‌های نگرانی مانند ناکافی بودن ساختار مناسب مقررات و فقدان کنترل بر مدارک تحصیلی برای ورود به این حرفه و ... وجود دارد. آنتونی و گاوین^۳ (2022)، در پژوهشی به بررسی اثربخشی حسابداری دادگاهی در کنترل تقلب‌های مالی، و بهبود کیفیت گزارشگری مالی و به بررسی رابطه بین حسابداری دادگاهی و کنترل‌های داخلی پرداختند. نتایج نشان داد که بین حسابداری دادگاهی و کشف تقلب مالی و کیفیت گزارشگری مالی و بین حسابداری دادگاهی و کنترل داخلی رابطه معنادار وجود دارد. یوسف و هارفا^۴ (2022) در پژوهشی به بررسی حسابداری دادگاهی و حسابرسی به منظور کاهش تقلب‌های مالی در دولت‌های محلی پرداختند. نتایج نشان داد، استفاده از حسابداری دادگاهی برای کشف تقلب، به عنوان روشی دقیقتر و قابل اعتمادتر است که به بررسی جزئیات با بکارگیری تکنیک‌ها و روش‌های دقیق حسابداری، تجزیه و تحلیل موضوع و ... می‌پردازد. اویدوکون^۵ (2022) در پژوهشی به بررسی عوامل تعیین‌کننده تکنیک‌ها و تئوری‌های حسابداری دادگاهی پرداخته است. مطالعه نشان می‌دهد، ماهیت تقلب به سطح جرم ارتکاب شده، وابستگی دارد و مراحل، پیچیدگی و این که چه کسی درگیر است، تعیین‌کننده تکنیک‌هایی هستند که باید برای بررسی به کار روند. همچنین، عواملی چون شواهد کیفی، تخصص و تجربه بازررس، سیاست‌های سازمانی و خطرات موجود تعیین‌کننده تکنیک‌های

1. Sampelino
2. Saadeh
3. Anthony & Gavine
4. Yusuf & Harefa
5. Oyedokun

رسیدگی است. داده کاوی به عنوان مناسب‌ترین روش برای بررسی تقلب شناسایی شد، با این حال، ترکیب دو یا چند تکنیک برای حسابداران دادگاهی، متخصصان حقوقی دادگاه، و سایر طرف‌های مشابه توصیه می‌شود. الشورافات¹ و همکاران (2021) در پژوهشی به بررسی نقاط قوت و ضعف حسابداری دادگاهی پرداختند. نتایج نشان داد نقاط قوت حسابداری دادگاهی عبارتند از مزایای آن برای دانشجویان و متخصصان حسابداری، نیاز قابل توجه و افزایش تقاضا، مسیرهای شغلی جدید و کاهش تقلب. عوامل ضعف آن عبارتند از فقدان مقررات، عدم کنترل ورود به حرفه، عدم توافق در مورد نحوه تدریس حسابداری قانونی، فقدان مجلات تحقیقاتی تخصصی، تصور نادرست از هدف ذاتی آن، عدم وجود متخصصان و مربیان با مهارت بالا و عدم شناخت عمومی و شهرت شغلی. العبادی² و همکاران (2021)، به بررسی نقش دادگاه‌ها و دانشگاه‌ها در فعال‌سازی حسابداری دادگاهی برای کشف تقلب‌های مالی پرداختند. نتایج نشان داد که نقش دادگاه‌ها برای غنی‌سازی حسابداری دادگاهی، با توجه به وجود تقلب‌های ثبت شده و روش تقلب مورد استفاده، بسیار تعیین‌کننده است. همچنین دانشگاه‌ها باید دوره‌های تخصصی حسابداری دادگاهی را معرفی کنند. در این دوره‌ها در این پژوهش تشکیل شعبه‌ای در محاکم قضایی جهت ثبت موارد تقلب و شیوه‌های تقلب مورد استفاده توصیه شده است. همچنین توصیه شده دانشگاه‌ها دپارتمان حسابداری دادگاهی تشکیل دهند. اریک و مارتین (2018) در پژوهشی به ارائه مدل بلوغ حسابرسی مستمر پرداختند. این مدل در چهار بعد و پنج سطح ارائه گردید. پنج سطح عبارتند از: آغازین، موقت، تعریف شده، مدیریت شده و بهینه‌سازی. چهار بعد مورد توجه شامل: سیستمها، داده، سازمان و افراد هستند. انجمن حسابرسان داخلی آمریکا (IIA) مدل بلوغ حسابرسی داخلی را که شامل ابعاد، سطوح و حوزه‌های فرایندی به شرح زیر است در سال 2009 ارائه نمود. ابعاد شامل شش بعد کلیدی برای یک فعالیت حسابرسی داخلی بدین شرح است: خدمات و نقش حسابرسی داخلی، مدیریت کارکنان، رویه‌های حرفه‌ای، پاسخ‌گویی و مدیریت عملکرد، فرهنگ و روابط سازمانی، ساختارهای حاکمیتی. پنج سطح الگوی حسابرسی داخلی به این شرح است: سطح آغازین، سطح زیرساختی، سطح یکپارچگی، سطح مدیریتی و سطح بهینه‌سازی. مجبوری و همکاران (1402) در پژوهشی به تدوین مدل کشف تقلب در حسابداری دادگاهی پرداختند. هدف از انجام این

---

1. Als hurafat

2. Al Abbadi

پژوهش، شناسایی عوامل مؤثر و یافتن راهبردهایی برای کشف تقلب توسط حسابداران دادگاهی در ایران است. بر اساس نتایج شرایط علی کشف تقلب توسط حسابداران دادگاهی شامل دانش علوم مختلف، مهارت، ابزارهای رسیدگی و تجربه است و همچنین مستلزم راهبردهایی در سطوح مختلف فردی، کانون کارشناسان و مرکز و کلا، شرکت و دولت است. در راستای به کارگیری و اجرای راهبردها، باید مجموعه‌ای از شرایط زمینه‌ای شامل آموزش و پژوهش، فرهنگ و اخلاق، قوانین و فناوری اطلاعات فراهم شود. رازانی و همکاران (1402) در پژوهشی به ارائه مدل بلوغ حسابداری داخلی در بخش عمومی (صنعت نفت) پرداختند. نتایج نشان داد، خدمات مورد ارائه حسابرسان داخلی، عوامل مرتبط با مدیریت نیروی انسانی، عوامل مرتبط با ضرورت وجود برنامه‌ها و سیاستهای عملکرد حرفهای حسابرسی، پاسخگویی و مدیریت عملکرد، فرهنگ و ارتباطات سازمانی، ساختار حاکمیتی، گزارشگری و موقعیت سازمانی حسابرسی داخلی، برونسپاری خدمات حسابرسی داخلی، شناسایی ذینفعان اصلی داخل و خارج سازمان، توصیف و توسعه اثربخشی حسابرسی داخلی، پایش و گزارش نتایج بر بلوغ حسابرسی داخلی در صنعت نفت تاثیرگذار هستند. خانکی و همکاران (1401) در پژوهشی به طراحی مدل حسابداری دادگاهی در سطح شرکت‌های بازار سرمایه پرداختند. نتایج بخش کیفی به شکل گیری سه مقوله، شش مولفه و سی و نه مضمون مفهومی، در قالب یک مدل شش ضلعی انجامید. نتایج بخش کمی نشان داد مؤلفه نظارت‌های نهادی اثربخش‌ترین مؤلفه در توسعه حسابداری دادگاهی تلقی می‌شود. نتیجه نشان داد نظارت‌های نهادی در ساختار حاکمیت شرکتی، به حوزه حسابداری دادگاهی، در جهت کاهش بار حقوقی و قضایی عملکردهای مالی کمک شایان توجهی می‌کند. رحمانی و همکاران (1401) در پژوهشی به طراحی مدل بلوغ مدیریت مالی و حسابداری واحدهای گزارشگر بخش عمومی پرداختند. ابعاد مدل بلوغ شامل فناوری اطلاعات، گزارشگری مالی، بودجه و برنامه‌ریزی مالی، قوانین و مقررات، راهبری و نظارت مالی، رهبری، کارایی و اثربخشی و سرمایه انسانی استخراج شد. نتایج این پژوهش، چارچوبی شفاف و جامع در جهت ارزیابی واحدهای گزارشگر بخش عمومی فراهم نمود و در ارتقای کیفیت گزارشگری مالی واحدهای بخش عمومی کشور نقش مؤثری خواهد داشت.

سوالات پژوهش

- 1) چه ابعادی در بلوغ حسابداری دادگاهی ایران بااهمیت هستند؟
- 2) سطوح بلوغ هر یک از ابعاد بااهمیت در حسابداری دادگاهی چگونه است؟
- 3) ویژگی هر یک از ابعاد تعیین شده در هر یک از سطوح تعیین شده بلوغ چگونه است؟
- 4) مدل مناسب سنجش سطوح بلوغ حسابداری دادگاهی در ایران، بر حسب سطوح و ابعاد تعیین شده چگونه است؟

روش شناسی

در این پژوهش به منظور تدوین مدل بلوغ حسابداری دادگاهی در ایران چندمرحله طی شد. در مرحله اول، به منظور تعیین بدهای با اهمیت مربوط به حرفه حسابداری دادگاهی و با توجه به نبود پژوهشی در حوزه مدل بلوغ حسابداری دادگاهی، تعداد بیست و نه متن از اسناد، متن‌های با اهمیت و مرتبط با موضوع حسابداری دادگاهی با جستجو در پایگاه‌هایی چون اسکوپوس، وب آف ساینس و ... برگزیده و مطالعه شدند، تا مطالبی از آنها دریافت گردد که در تعیین ابعاد برای مدل بلوغ حسابداری دادگاهی در ایران مورد توجه قرار گیرد. مقالات مورد مطالعه در حوزه مهارت‌های موردنیاز حسابداری دادگاهی، الزامات حسابداری دادگاهی، خدمات حسابداری دادگاهی، گزارش نویسی در حسابداری دادگاهی، حسابداری دادگاهی و محیط دیجیتال و ... است.

در مرحله دوم، به منظور شناخت فرآیندهای مرتبط با ابعاد شناسایی شده و همچنین تبدیل و تکمیل ابعاد، مصاحبه‌های نیمه‌ساختار یافته با اعضای جامعه آماری انجام شد. زمان انجام مصاحبه‌ها از حداقل یک ساعت تا حداکثر دو و نیم ساعت به طول انجامید. مصاحبه‌ها، تا زمانی ادامه پیدا کرد که مطلب جدیدی ارائه نگردید و اشباع نظری در خصوص موضوع ایجاد گردید. به منظور انجام پژوهش تعداد بیست و یک مصاحبه انجام شد. سپس مصاحبه‌های انجام شده به صورت متن درآمد و اقدام به کدگذاری داده‌ها، با استفاده از روش تحلیل تم، صورت گرفت و مسیر بلوغ هر یک از بدهای شناسایی شده، با لحاظ مدل قابلیت بلوغ یکپارچه، در پنج لایه سطح‌بندی شدند و در قدم نهایی از پنج نفر از صاحب‌نظران نسبت به مدل تدوین شده، نظرسنجی صورت گرفت و مدل پژوهش با توجه به تجمیع نظر آنها، تعدیل و بازنگری گردید.

در زیر یک نمونه از کدگذاری بخشی از یک مصاحبه ارائه می‌گردد:

".... این کار حسابداری دادگاهی یک بُعدش این هست که چندرشته‌ایست. نیاز به دانش‌های متفاوتی دارد. ما وقتی می‌گوییم حرفه، یکی از آنها دانش ست، یکی اخلاق حرفه است، یکی مهارت‌هاست و دیگری تجربه‌ست. حالا در بعد دانشی، محور کار حسابداری و درک کسب و کار با ادبیات حسابداری ست. که می‌گوییم که این شخص باید حتما حسابدار باشد، دانش حسابداری بداند، صورت مالی را بفهمد، تجزیه و تحلیل بفهمد. ولی در کنار آن رشته‌های دیگری هست که باید در یک حدودی اطلاع داشته باشد. اما در حد مطالعه عمومی نه، باید هم آکادمیک باشد هم برای ارتقای سطح خودش داوطلبانه هم ممکن است باشد. یکی از آن رشته‌ها حقوق است...."

بعد منابع انسانی: مولفه های دانش، صلاحیت اخلاقی، تجربه، مهارت ... شامل سنجه‌های مختلف از جمله تسلط به دانش حسابداری، حقوق، فهم صورتهای مالی، تجزیه و تحلیل.

جامعه آماری و نمونه

در پژوهش پیش رو، مدل بلوغ حسابداری دادگاهی در ایران ارائه می‌گردد. جامعه آماری این پژوهش، خبرگان حرفه ای که دارای حداقل مدرک کارشناسی ارشد در رشته حسابداری و دارای سابقه کار فعال در حوزه حسابداری دادگاهی و همچنین کارشناسان رسمی دادگستری در حرفه حسابداری عضو کانون کارشناسان رسمی دادگستری مرکز و کلا می باشند. در این پژوهش به منظور انجام مصاحبه‌ها از روش نمونه‌گیری هدفمند و نمونه‌گیری گلوله برفی استفاده شده است و با بیست و یک نفر از خبرگان مصاحبه صورت گرفت. در نمونه‌گیری گلوله برفی، شرکت کنندگانی انتخاب می‌شوند که به نحوی به یکدیگر پیوند دارند و پژوهشگر را به دیگر افراد همان جامعه‌ها راهنمایی می‌کنند. در این روش از شرکت کنندگان اولیه خواسته می‌شود تا افراد همسان خود را به پژوهشگر ارجاع دهند. به‌طور کلی در این پژوهش برخی از افراد مصاحبه شونده برحسب شناخت اولیه در مرحله اولیه به صورت هدفمند انتخاب و حضور داشتند و برخی نیز از طریق معرفی افراد مصاحبه شونده انتخاب شدند. مصاحبه‌ها تا زمانی ادامه پیدا کرد که

اشباع نظری حاصل شد و مطلب جدیدی از مصاحبه‌ها استخراج نشد (بیست و یک مصاحبه).
جدول جمعیت‌شناسی پژوهش به شرح زیر است:

جدول 1. اطلاعات جمعیت‌شناسی مصاحبه‌شوندگان پژوهش

مولفه	سنجه	فراوانی	درصد
جنسیت	زن	2	10٪
	مرد	19	90٪
رشته تحصیلی	حسابداری	21	100٪
میزان تحصیلات	کارشناسی ارشد	5	24٪
	دکتری	16	76٪
سابقه کاری در حوزه حسابداری دادگاهی	کمتر از 10 سال	2	10٪
	10 تا 19 سال	12	57٪
	20 سال به بالا	7	33٪

نحوه اعتباربخشی مدل بلوغ حسابداری دادگاهی در ایران

در این پژوهش از سه روش زاویه‌بندی داده‌ها، کنترل اعضا، ارزیابی براساس معیارهای مقبولیت، به‌منظور اعتباربخشی به مدل و نتایج پژوهش استفاده شده است. اجماع داده‌ها یعنی استفاده از منابع چندگانه‌ی داده، مانند گردآوری داده‌ها از گروه‌های مختلف، محیط‌های مختلف، یا در زمان‌های مختلف (هومن، 1390 حریری، 1385). به این منظور در این پژوهش از نظرات گروه‌های مختلف پاسخ‌دهنده از جمله خبرگان حرفه‌ای و دانشگاهی و کارشناسان رسمی دادگستری استفاده شده است. کنترل اعضا یا اعتبار پاسخگو، تکنیکی است که به آن وسیله پژوهشگر مفروضات خود را با یک یا چند نفر از افراد مطلع تحت بررسی کنترل می‌کند و این تکنیک به منظور تأیید تفاسیر پژوهشگر به کار می‌رود (هومن، 1390 حریری، 1385). به این منظور، از نظرات پنج نفر از صاحب‌نظران در پژوهش استفاده شده است و یافته‌های پژوهش پس از اتمام مصاحبه‌ها به تأیید آنها رسیده است. کوربین و استراوس (2008) معیاری به نام مقبولیت را پیشنهاد دادند. مقبولیت به این معنا است که یافته‌های پژوهش تا چه اندازه در انعکاس تجربیات مشارکت‌کنندگان، پژوهشگر و خواننده در رابطه با پدیده‌ی مورد مطالعه موثق و قابل باور است.

یافته‌های پژوهش

هدف اصلی این پژوهش "تدوین مدل بلوغ حسابداری دادگاهی در ایران" است. این پژوهش یک پژوهش کیفی است و داده‌های آن با استفاده از دوروش اصلی بررسی متن و مصاحبه جمع‌آوری گردید. در شروع کار باهدف تعیین ابعاد بااهمیت در حسابداری دادگاهی ایران، تعدادی از مدل‌ها، اسناد، متن‌های علمی و مبنای نظری مرتبط با موضوع تحقیق انتخاب و مطالعه شد و مطالب برگرفته از آنها در تبیین ابعاد مدل بلوغ حسابداری دادگاهی ایران استفاده شد. در مرحله دوم جمع‌آوری داده‌ها، مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته با بیست و یک نفر از خبرگان حرفه‌ای و دانشگاهی رشته حسابداری و کارشناسان رسمی دادگستری عضو کانون کارشناسان رسمی دادگستری کانون و کلاصورت گرفت و دیدگاه آنها در خصوص مولفه‌ها و تعیین سطوح بلوغ اخذ گردید. با توجه به این که فرایند گردآوری و تفسیر داده‌ها فرایندی پویا است، تحلیل داده‌ها در دوره انجام مصاحبه‌ها، به طور همزمان انجام شد. مصاحبه‌ها تا زمانی ادامه پیدا کرد که پژوهشگر قانع شد که مطالب جدیدی مطرح نمی‌گردد و به اشباع نظری رسید. پس از انجام مصاحبه‌ها، داده‌های خام با استفاده از روش تحلیل تم و طی نمودن مراحل تحلیل تم به روش براون و کلارک (آشنایی با داده‌ها، استخراج کدهای اولیه، شناسایی تم‌ها، بررسی تم‌ها، تعریف تم‌ها و ایجاد شبکه تم‌ها) تحلیل و کدگذاری شدند. تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از پژوهش پس از اصلاحات مداوم و طبقه‌بندی داده‌ها، تکمیل و توسعه آنها به موازات انجام مصاحبه‌ها صورت گرفت. بعد از کامل شدن پیاده‌سازی و کدگذاری داده‌ها، فرایندهای مرتبط با هر یک از ابعاد استخراج گردید و با در نظر گرفتن مدل پنج سطحی قابلیت بلوغ یکپارچه سطح‌بندی شد و مدلی به عنوان محصول فرایند پژوهش تدوین و ارائه شد و اعتباربخشی به آن صورت گرفت.

در نهایت براساس تحلیل یافته‌های پژوهش، هفت بعد با اهمیت برای بلوغ حسابداری دادگاهی در ایران (تم اصلی) در نظر گرفته شد که عبارتند از: خدمات و نقش حسابداری دادگاهی، حرفه و نهاد، منابع انسانی، فناوری اطلاعات، گزارشگری، بهبود مستمر، تضمین کیفیت خدمات. برای هر یک از ابعاد مولفه‌های مختلف (جمعاً بیست و هشت مولفه (تم فرعی)) شناسایی شد که عبارتند از: بعد خدمات و نقش شامل پنج مولفه (خدمات بازرسی و رسیدگی، مدیریت ریسک، ثقل، شهادت دهی، ارزش‌گذاری، نقش فناورانه)، بعد حرفه و نهاد شامل چهار مولفه (آیین رفتار حرفه‌ای، انجمن‌های حرفه‌ای، مجلات حرفه‌ای، وجود نهاد قانونی مستقل)، بعد منابع انسانی شامل پنج مولفه (مهارت‌ها، دانش و آموزش، تجربه و صلاحیت‌های حرفه‌ای، صلاحیت‌های اخلاقی، رضایت شغلی)، بعد فناوری اطلاعات شامل پنج مولفه (ایجاد زیرساخت‌های فناورانه و خدمات الکترونیک، امنیت اطلاعات، بانک‌های اطلاعاتی، نرم‌افزارها، هوش مصنوعی)، بعد بهبود مستمر شامل سه مولفه (بهبود حرفه‌ای مستمر، بهبود ارتباطات بین‌المللی، بهبود فرهنگ ارتباط با ذینفعان)، بعد تضمین کیفیت خدمات شامل سه مولفه (استانداردها و رهنمودها، پیاده‌سازی و نظارت، گزارش دهی و بازخورد) و بعد گزارشگری شامل سه مولفه

(استانداردهای گزارشگری، ساختار گزارشگری، کیفیت گزارشگری) است. گفتنی است مولفه‌های مدل بلوغ نامبرده جمعاً شامل سیصد و سی و سه سنجه شدند.

هریک از مولفه‌های مدل بلوغ در پنج سطح ارائه شدند به طوری که با حرکت از سطح یک به سطح پنجم، بالندگی مولفه مورد نظر و در نهایت بعد مربوطه افزایش می‌یابد. در ادامه و مدل مفهومی بلوغ حسابداری دادگاهی در ایران، جداول مسیر بلوغ هر یک از ابعاد ارائه می‌گردد:

شکل 1. مدل مفهومی بلوغ حسابداری دادگاهی در ایران

جدول 2. مدل بلوغ حسابداری دادگاهی در ایران (بعد خدمات و نقش)

مدل بلوغ حسابداری دادگاهی در ایران (بعد خدمات و نقش)					
موقعه	سطح 1: آغازین	سطح 2: زیرساختی	سطح 3: یکپارچه	سطح 4: مدیریتی	سطح 5: پهنه سازی
خدمات بازرسی و رسیدگی	انجام خدمات رسیدگی و حسابداری امور خدماتی و بازرگانی و...	حسابداری و حسابداری مؤسسات و نهادهای عمومی غیر دولتی و...	حسابداری و حسابداری وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها و مؤسسات داخلی - رسیدگی به امور تولیدی و صنعتی و...	حسابداری امور مالیاتی، حسابداری بانک‌ها، بیمه‌ها و مؤسسات اعتباری و...	حسابداری امور بورس - دعوی بین سهامداران شرکت‌ها - تقسیم بندی سود شرکت‌ها و...
مدیریت ریسک	نقشی در مدیریت ریسک	مدیریت ریسک	مدیریت ریسک	مدیریت ریسک	مدیریت ریسک
شهادت دهی	حسابدار دادگاهی شهادت دهی نمی‌کند.	حسابدار دادگاهی اجازه دارد در گزارش دعوی بین طرفین، به طور آشکار اظهار نظر کند.	حسابدار دادگاهی شواهد دادگاهی را بررسی می‌کند. ماستر حسابدار قلیل ارزیابی نیست.	حسابدار دادگاهی شهادت دهی را با فرمت استاندارد ارائه می‌دهد اما شهادت محکم پستد نیست.	حسابدار دادگاهی مستقل شواهد مستقل ارائه می‌کند. شهادت او محکم پستد است.
ارزش گذاری	هیچگونه خدماتی در حوزه ارزش گذاری و ارزیابی ارائه نمی‌شود.	سیاست گذاری و برنامه ریزی جهت استفاده از دادگاهی هادر حوزه ارزش گذاری و ارزیابی تدوین شده است.	عملیات ارزش گذاری و ارزیابی صرفاً به طور محدود توسط حسابداران دادگاهی انجام می‌شود.	عملیات ارزش گذاری و ارزیابی به طور گسترده توسط حسابداران دادگاهی انجام می‌شود.	تمامی امور مربوط به حسابداری و مقررات مربوط به منظور ارزشی و ارزش گذاری سهام و بر مبنای صلاحیت و رتبه انجام می‌شود.
نقش فناوری	هیچ گونه خدمات بر بستر فناوری ارائه نمی‌شود.	خدمات فناوری حسابداران دادگاهی در حال توسعه است.	خدمات در حوزه فناوری بر بستر نرم افزارهای یکپارچه توسعه یافته ارائه می‌شود.	نقش فناوری به شیوه مدیریتی اجرا می‌شود. استفاده از نرم افزارهای توسعه یافته شامل ایجاد مدیریت ریسک الزامی است.	خدمات فناوری حسابداران دادگاهی سرآمد است.

جدول 3. مدل بلوغ حسابداری دادگاهی در ایران (بعد منابع انسانی)

مدل بلوغ حسابداری دادگاهی در ایران (بعد منابع انسانی)					
موقعه	سطح آغازین	سطح زیرساختی	سطح یکپارچه	سطح مدیریتی	سطح پهنه سازی
مهارت‌ها	سطوح حداقلی در مهارت های پایه و پیشرفته بدون هیچگونه برنامه ای جهت ارتقا	زیرساخت های لازم جهت ارتقای مهارت‌ها برنامه ریزی شده است.	در سطح پایه مهارت های عمومی در حوزه حسابداری و حسابداری و روحیه کار آگاهی کاشفانه و حسابرسانه است و در سطح پیشرفته مهارت های چندوجهی فنی و تخصصی وجود دارد.	علاوه بر مهارت در حوزه حسابداری و حسابداری آشنایی کامل با فناوری اطلاعات، رفتارشناسی و وجود دارد، در سطح پیشرفته علاوه بر منجهز بودن به مهارت های چندوجهی، دارای مهارت های خاص است.	در مهارت های پایه و پیشرفته سرآمد است و پیوسته در حال به روز رسانی مهارت ها است.
دانش و آموزش	دانش حداقلی در زمینه حسابداری و بدون هیچ گونه برنامه آموزشی، سیاست و آینده نگری برای افزایش دانش اعضای حرفه	دانش حسابداری، حسابداری، حقوق و تسلط کامل بر استانداردهای حسابداری و حسابداری و وجود برنامه های آموزشی نامستقیم.	دانش جامع در حوزه تخصصی حرفه دادگاهی و تخصصی برنامه های آموزشی به صورت نیمه ساختار یافته و ناپیوسته.	دانش جامع تخصصی حرفه و دانش مدیریتی و تسلط کافی بر سایر علوم مورد نیاز، برنامه های آموزشی ساختار یافته در بر مبنای استانداردهای روز	در اکثر دانش های مرتبط با حرفه سرآمد و برنامه های آموزشی با به روز رسانی مستمر

مدل بلوغ حسابداری دادگاهی در ایران (بعد منابع انسانی)					
تجربه و صلاحیت های حرفه ای	تجربه کمتر از 5 سال و دارای صلاحیت های حرفه ای اولیه بدون برنامه جهت ارتقای صلاحیتها	سابقه کاری 5 ساله در حوزه های مرتبط و دارای صلاحیت های حرفه ای و ویژگی های ضروری تدوین شده از سوی نهاد ناظر	سابقه کاری 5 تا 8 سال صلاحیت های حرفه ای کامل مدون شده از سوی نهاد ناظر (الزام بر نظارت و رصد این صلاحیت ها	سابقه کاری 8 تا 12 سال در موضوعات متنوع. مجهز به صلاحیت های حرفه ای مدون شده و فراتر از آن (صلاحیت های مدیریتی).	حداقل 12 سال تجربه تخصصی در رابطه با موضوع دعوی - سرآمدی در صلاحیت های حرفه ای
صلاحیت های اخلاقی	هیچ منشور اخلاقی حرفه ای وضع نشده است.	یک منشور اخلاقی حرفه ای تدوین شده است. اما حسابدار دادگاهی ملزم به رعایت آن نیست.	منشور اخلاقی حرفه ای تدوین شده و الزام به رعایت آن ایجاد شده است.	حسابدار دادگاهی علاوه بر پایداری به منشور اخلاقی حرفه ای در رعایت الزامات وضع شده، از هر گونه مفسده ای پرهیز می کند.	منشور اخلاقی حرفه ای جمع تدوین شده است. انحراف از آن پیگیری می گردد. آموزش مستمر اخلاقی وجود دارد.
رضایت شغلی	هیچگونه شاخص و مولفه ای از رضایت شغلی تعریف نشده، نارضایتی کامل وجود دارد.	مولفه های اولیه رضایت شغلی عین گردیده است اما ضمانت اجرایی ندارد و پدیده سازی نمی شود.	مولفه های جامع و مدون رضایت شغلی تدوین شده است و پدیده سازی می شود اما بازخوردی گرفته نمی شود.	علاوه بر پیاده سازی و اجرای مولفه های جامع رضایت شغلی، نظام پوشش ریسک، ارباب و تهدید تدوین می و از رضایت شغلی بازخورد گرفته میشود.	علاوه بر نظام مند کردن ارجاع عادلانه کار و... و دریافت بازخورد از رضایت شغلی، مولفه های آن به روزرسانی می شوند.

جدول 4. مدل بلوغ حسابداری دادگاهی در ایران (بعد حرفه و نهاد)

مدل بلوغ حسابداری دادگاهی در ایران (بعد حرفه و نهاد)					
مولفه	سطح آغازین	سطح زیرساختی	سطح یکپارچه	سطح مدیریتی	سطح بهینه سازی
آیین رفتار حرفه ای	آیین رفتار حرفه ای وجود ندارد و برنامه ای برای تدوین آن در دستور کار نیست.	برنامه ریزی برای تدوین آیین رفتار حرفه ای وجود دارد و کلیت مشخص شده است ولی پیاده سازی نشده است.	آیین رفتار حرفه ای مشخص و یکپارچه تدوین شده است اما الزام برای رعایت آن وجود دارد.	آیین رفتار حرفه ای الزام آور با نظارت نسبی وجود دارد اما بازخورد گرفته نمیشود.	آیین رفتار حرفه ای منسجم و الزام آور همراه با نظارت وجود دارد. بازخورد و به روزرسانی صورت میگیرد.
انجمن های حرفه ای	انجمن های حرفه ای وجود ندارد و گواهی نامه های حرفه ای حرفه صادر نمی گردد و برنامه ای برای آنها در نظر گرفته نشده است.	برنامه ریزی جهت تأسیس انجمن های حرفه ای و برگزاری دوره های آموزشی و صدور گواهی نامه ها انجام شده است.	انجمن ها عضوگیری فعال دارند و گواهی نامه صادر میگردد اما الزامی نیست. دوره های آموزشی به صورت نامنظم برگزار می شود.	انجمن ها به صورت داخلی فعالیت می کنند. دوره های کارآموزی موجود و گواهی نامه های حرفه ای الزامی صادر می شود.	انجمن های حرفه ای ارتباطات بین المللی ایجاد نموده اند و دوره های آموزشی نظام مند، ارزیابی ها و آزمونهای دوره ای منظم برگزار و گواهی نامه های زمان دار صادر میشود.
مجلات حرفه ای	مجلات حرفه ای در سطح حرفه وجود ندارد و متولی ای جهت آن در نظر گرفته نشده است.	مرکزی جهت صدور و چاپ مجلات حرفه ای در نظر گرفته شده است اما پیگیری برای آن در حرفه وجود ندارد.	نهادی جهت چاپ و توزیع مجلات حرفه ای موجود است. مجلات به صورت فیزیکی اما نامنظم چاپ شده اما کیفیت مطالب مناسب نیست.	مجلات به صورت فصلی و اندک چاپ میشود. اما مطالب روز حرفه را شامل نشده و شمارگان پایین است و توزیع نامناسب است.	مجلات به صورت فصلی و الکترونیکی با شمارگان بالا صادر و توزیع می شود. محتوای به روز دارد و نظرات بازخوردی حرفه را جمع آوری می کند.

مدل بلوغ حسابداری دادگاهی در ایران (بعد حرفه و نهاد)					
یک نهاد قانونی حرفه‌ای مستقل متشکل از اعضای حرفه جهت و سه ناظر از قوای حاکمیت جهت نظارت وجود دارد و بالاترین درجه استقلال را با حفظ حقوق عامه داراست. کنترل-های مقررات ورود به حرفه کاملاً حرفه‌ای و سرآمد است.	یک نهاد قانونی حرفه‌ای شامل اعضای حرفه ایجاد شده و حاکمیت هیچ دخالت و نظارتی در آن ندارد. کنترل‌های مقررات ورود به حرفه مشخص است ولی بروز رسانی نمی‌گردد.	یک نهاد قانونی حرفه‌ای ایجاد گردیده که متشکل از اعضای حرفه و بدنه‌ی حاکمیت بوده و میزان نفوذ اعضای حرفه کم است. کنترل‌های مقررات ورود به حرفه کاملاً مشخص شده اما رزایی شخص محور است.	یک نهاد قانونگذار در حرفه‌ای ایجاد شده که حاکمیت بدنه‌ی اصلی آن را تشکیل داده است. زیرساخت‌های تدوین کنترل‌های مقررات ورود به حرفه برقرار شده است.	هیچ نهاد و تشکیلات حرفه‌ای قانونگذار در حرفه وجود ندارد و کنترل‌های مقررات ورود به حرفه تعیین نشده است.	وجود نهاد قانونی مستقل

جدول 5. مدل بلوغ حسابداری دادگاهی در ایران (بعد فناوری اطلاعات)

مدل بلوغ حسابداری دادگاهی در ایران (بعد فناوری اطلاعات)					
مولفه	سطح آغازین	سطح زیرساختی	سطح یکپارچه	سطح مدیریتی	سطح پیمانه سازی
ایجاد زیرساخت‌های فناوری و خدمات الکترونیک	زیرساخت‌های فناوری اطلاعات وجود ندارد و طرحی برای آینده آن ارائه نشده است.	زیرساخت‌های فناوری به صورت جامع داخلی سازمان موردی وجود دارد و خدمات به صورت کاغذی انجام میشود.	زیرساخت‌های فناوری به صورت جامع داخلی سازمان وجود دارد و ارجاعات به صورت اتوماسیون انجام می‌شود و خدمات الکترونیک از طریق ارسال الکترونیکی پیام انجام می‌شود.	فناوری به صورت جامع و یکپارچه وجود دارد و مستماری گراشها و افزودن آن به بانک‌های اطلاعاتی در دسترس است و خدمات الکترونیک به صورت وب محور انجام می‌گیرد.	زیرساخت‌های فناوری به صورت کامل و یکپارچه وجود دارد و اکثر خدمات از طریق سامانه‌های گویا ارائه می‌شود. سیستم‌های بازخورد وجود دارد.
امنیت اطلاعات	علم وجود امنیت اطلاعات و نبود هیچ-گونه سیاست‌گذاری جهت ایجاد آن.	ایجاد زیرساخت جهت ایجاد امنیت اطلاعات مانند ایجاد سرور و تهیه نسخه پشتیبان.	امنیت اطلاعات وجود دارد اما نفوذ پذیر است. نصب آنتی ویروس‌های فایروالها.	امنیت اطلاعات در سطح بالایی است و برای حوزه-های امنیتی آی پرنامیزی مستمر انجام شده و امنیت پیوسته پایش میشود.	
بانک‌های اطلاعاتی	هیچ گونه بانک اطلاعاتی از قوانین و مقررات و جرائم وجود ندارد و برای ایجاد آن برنامه‌ای در نظر گرفته نشده است.	بانک اطلاعاتی قوانین و مقررات وجود دارد اما جامع و قابل دسترس نیست. و بانک اطلاعات جرائم و تقلب‌ها وجود ندارد.	بانک اطلاعاتی قوانین و مقررات جامع و قابل دسترس وجود دارد. دسترس غیر مکاتبه و بانک اطلاعات جرائم و تقلب‌ها وجود دارد.	بانک‌های اطلاعاتی قوانین و مقررات و جرائم جامع و قابل دسترس وجود دارد اما شفاف و یکپارچه نیستند و طبقه‌بندی نشده‌اند.	بانک‌های اطلاعاتی جامع و یکپارچه و به روز وجود دارند و تسهیل مکاتیم دسترس به اطلاعات با حفظ اطمینان خاطر حاکمیت ایجاد شده است.
نرم افزارها	علم وجود نرم افزارها در حرفه و انجام کارها به صورت دستی و دفترداری	وجود نرم افزارهای که در آن رسک‌های حسابداری و حسابرسی پیش‌بینی نشده باشد.	وجود نرم افزارهای جزیی و غیر یکپارچه در حوزه‌های مالی، بازرگانی و....	وجود نرم افزارهای یکپارچه منسجم و مجهز به کنترل‌های داخلی قوی.	استفاده از الگوریتم‌های نوین و هوش مصنوعی در سیستم‌های اطلاعاتی.
هوش مصنوعی	زیرساخت استفاده از هوش مصنوعی وجود ندارد و برنامه‌ای جهت استفاده از آن برای آینده وجود ندارد.	زیرساخت‌های سخت افزاری و پاده سازی استفاده از الگوریتم‌های هوش مصنوعی ایجاد شده است اما قابل پاده سازی نیست.	علاوه بر تامین زیرساختها، استفاده از هوش مصنوعی در حرفه الزام آور شده و خدمات بر بستر هوش مصنوعی ارائه می‌گردد.	پلنرم‌های استفاده از هوش مصنوعی در نرم افزارهای سازمانی تمییه شده است، استفاده از آن الزام آور و شریب نفوذ یادگیری ماشین در حرفه بالاست.	استفاده از هوش مصنوعی و یادگیری ماشین در ارائه تمام خدمات حرفه‌ای وجود دارد، به روز رسانی مستمر صورت می‌گیرد.

جدول 6. مدل بلوغ حسابداری دادگاهی در ایران (بعد بهبود مستمر)

مدل بلوغ حسابداری دادگاهی در ایران (بعد بهبود مستمر)					
مولفه	سطح آغازین	سطح زیرساختی	سطح یکپارچه	سطح مدیریتی	سطح بهینه سازی
بهبود حرفه ای مستمر	عدم وجود سیاستهای توسعه‌ای خرد و کلان برای حرفه	وضع سیاست‌های توسعه‌ای خرد در حرفه از جمله تسهیل در تشکیل انجمن‌های تخصصی حرفه‌ای و ...	وضع سیاست‌های توسعه‌ای کلان در حرفه از جمله تشکیل گروه‌های مجرب جهت ارائه سیاست‌های پیشنهادی برای اعضا و ...	ارزیابی و بازخورد در مستمر سیاست‌های کلان توسعه حرفه‌ای شامل استخراج عدم انطباق سیاست‌های توسعه‌ای با خروچی‌ها و ...	تدوین برنامه‌های توسعه-ای بازننگری در حرفه از جمله بازننگری در استانداردها و ...
بهبود ارتباطات بین المللی	عدم وجود ارتباطات بین المللی و محدود بودن به داخل	ایجاد زیرساخت‌های مناسب برای ارتباطات بین المللی از جمله آموزش هدفمند در راستای کسب مدارک بین المللی و ...	عضویت در نهادهای بین-المللی شامل شرکت در همایش‌های بین‌المللی و عضویت متقابل و ...	ایجاد ارتباطات بین المللی فعال و پویا شامل به کارگیری دانش و تجربه بین المللی و ...	ارتباطات بین المللی توسعه یافته شامل تولید محصولات مشترک بر مبنای همکاری بین المللی و ...
بهبود فرهنگ ارتباط یا ذینفعان	هیچ گونه ساختاری در رابطه با فرهنگ ارتباط یا ذینفعان وجود ندارد و برنامه ای برای تدوین آن در دستور کار نیست.	برنامه ریزی جهت تدوین فرهنگ ارتباط یا ذینفعان انجام شده و چارچوب آن مشخص شده اما اجرای الزامی نیست.	فرهنگ ارتباط یا ذینفعان جامع و مدون تصویب شده است و رعایت آن الزام آور است و بر اجرای آن نظارت می شود.	علاوه بر تعیین ضوابط فرهنگ ارتباط یا ذینفعان، الزام و نظارت بر اجرا وجود دارد، اما ضوابط به روزرسانی نمیشود و بازخوردی از ذینفعان گرفته نمی شود.	ضوابط فرهنگ ارتباط یا ذینفعان به طور کامل مشخص و لازم الاجرا است و نظارت بر آن انجام می شود. به روزرسانی شده و بازخورد گرفته می شود.

جدول 7. مدل بلوغ حسابداری دادگاهی در ایران (بعد تضمین کیفیت خدمات)

مدل بلوغ حسابداری دادگاهی در ایران (بعد تضمین کیفیت خدمات)					
مولفه	سطح آغازین	سطح زیرساختی	سطح یکپارچه	سطح مدیریتی	سطح بهینه سازی
استانداردها و رهنمودها	استانداردی برای بررسی کیفیت خدمات کارشناسان وجود ندارد. سیاست‌های آینده نگرانه ای برای آن بینی نشده است.	برنامه ریزی‌های لازم جهت تدوین چارچوبی ارزیابی کیفیت خدمات در حال انجام است.	یک چارچوب کلی جهت ارزیابی کیفی خدمات کارشناسان ایجاد شده است ولی جامع و الزام آور نیست.	استانداردهای ارزیابی کیفی خدمات الزامی تدوین شده است. اما به روزرسانی مستمر صورت نمی گیرد.	استاندارد جامع برای خدمات تدوین شده و به روزرسانی استانداردها صورت می گیرد.
پیاده سازی و نظارت	هیچ گونه نظارتی بر کیفیت خدمات ارائه شده نمیشود.	زیرساخت لازم جهت تأسیس واحد کنترل کیفی خدمات در حال ایجاد است.	واحد کنترل کیفیت خدمات ایجاد گردیده است. این واحد کارایی و اثر بخشی لازم را ندارد.	با اتکا به "بررسی هم پیشگان" نظارت بر خدمات به صورت گزینشی انجام می شود. بازبینی برنامه تضمین کیفیت پویا نیست.	یک نظام کنترل کیفیت خدمات وجود دارد که به طور مستمر فعالیت دارد. بازبینی و به روزرسانی انجام می شود.
گزارش دهی و بازخورد	گزارش دهی تضمین کیفیت خدمات وجود ندارد و برنامه	گزارش دهی در تضمین کیفیت خدمات وجود ندارد اما برای ایجاد آن	گزارش دهی تضمین کیفیت خدمات فقط به صورت درون سازمانی وجود دارد.	گزارش دهی تضمین کیفیت به صورت درون سازمانی، بولتن، نشریه و برون سازمانی ماهنامه،	گزارش تضمین کیفیت به صورت مدون و مستمر به عموم ارائه میشود و

مدل بلوغ حسابداری دادگاهی در ایران (بعد تضمین کیفیت خدمات)					
مدونی برای ایجاد آن وجود ندارد.	برنامه مدونی وجود دارد.	مجلات تخصصی وجود دارد.	سیستم بازخورد وجود دارد.		

جدول 8. مدل بلوغ حسابداری دادگاهی در ایران (بعد گزارشگری)

مدل بلوغ حسابداری دادگاهی در ایران (بعد گزارشگری)					
مولفه	سطح آغازین	سطح زیرساختی	سطح یکپارچه	سطح مدیریتی	سطح بهینه سازی
استانداردهای گزارشگری	عدم وجود استاندارد گزارشگری و نبود تعاریف شاخص های گزارشگری یکسان	تدوین استاندارد گزارشگری غیر الزام آور که لزوماً با موضوع کار و محل ارجاع تناسب ندارد.	تدوین یک استاندارد یکپارچه گزارشگری برای همه پرونده های دادگاهی که رعایت آن الزامی است.	تدوین استاندارد الزام آور مشترک برای گزارشگری و تدوین استانداردهای اختصاصی متناسب با موضوع کار	گزارشگری تصمیم ساز جامع و عمومی و اختصاصی به همراه به روزرسانی استانداردها
ساختار گزارشگری	عدم وجود ساختار برای گزارشگری - سلیقه ای بودن گزارشگری، نامنظم بودن گزارش و	ترویج یک چارچوب عرف شده برای دادگاههای مختلف	تدوین یک چارچوب عمومی منظم برای همه پرونده های دادگاهی	تدوین چارچوب مشترک و اختصاصی (متناسب با موضوع دادگاه) الزام آور برای گزارشگری	چارچوب جامع گزارشگری و الزام آور به همراه به روز رسانی مستمر
کیفیت گزارشگری	گزارش مربوط و قابل فهم نیست و فاقد صراحت است. گزارش قاطع و قابل اتکا نیست و فاقد اعتبار است.	گزارش مربوط و قابل فهم است اما قاطع و صراحت و قاطعیت ندارد.	گزارش مربوط، قابل فهم و قابل اتکا است. اما قاطع و منجر به نتیجه نیست.	گزارش علاوه بر مربوط و قابل فهم بودن کاملاً قابل اتکا است. صریح و روشن است قاطع و منجر به نتیجه است.	گزارش مربوط، قابل فهم و قابل اتکا، صریح و روشن، قاطع و منجر به نتیجه موجه و مستدل، معتبر و تصمیم ساز است.

بحث و نتیجه گیری

گسترش فعالیتهای مدیریتی اقتصادی، نیاز به اطلاعات قابل اتکا، افزایش رفتارهای متقلبانه که بر صورت‌های مالی تاثیر قابل توجه دارند و نبود توجه کافی به حرفه حسابداری دادگاهی در ایران و .... از جمله عواملی است که توجه روزافزون به حرفه حسابداری دادگاهی را منجر می‌گردد به طوری که نیاز است این حرفه جایگاه متعالی خود در رسیدگی به جرایم و تقلب‌های مالی را پیدا نماید. به همین منظور، در این پژوهش مدل بلوغ حسابداری دادگاهی در ایران تدوین شده است که علاوه بر شناسایی ابعاد و مولفه‌های بااهمیت بلوغ حرفه حسابداری دادگاهی، مراحل بلوغ پنج‌گانه هریک از این مولفه‌ها را نیز مشخص نموده است.

در مدل بلوغ با حرکت از سطح اول به سطح پنجم بالندگی حرفه حسابداری دادگاهی افزایش می‌یابد. نتایج حاصل از مصاحبه‌ها و تحلیل تم‌های تحقیق نشان داد که حرفه حسابداری دادگاهی در ایران دارای هفت بعد بااهمیت شامل: خدمات و نقش، حرفه و نهاد، منابع انسانی، فناوری اطلاعات، گزارشگری، بهبود مستمر و تضمین کیفیت خدمات و بیست‌وهشت مولفه و سیصد و سی و سه سنجه است.

در بعد خدمات و نقش مولفه‌ها شامل خدمات بازرسی و رسیدگی، مدیریت ریسک، تقلب، شهادت‌دهی، ارزش‌گذاری و نقش فناورانه است که در هر مولفه با حرکت از سطح یک به پنج به ایده‌آل‌ترین حالت ممکن در آن مولفه نزدیک می‌شویم. بعد حرفه و نهاد شامل مولفه‌های آیین رفتار حرفه‌ای، انجمن‌های حرفه‌ای، مجلات حرفه‌ای، وجود نهاد قانونی مستقل است که هر مولفه برای رسیدن به تعالی پنج سطح تکاملی را به ترتیب طی می‌کند. بعد منابع انسانی شامل مولفه‌های مهارت‌ها، دانش و آموزش، تجربه و صلاحیت‌های حرفه‌ای، صلاحیت‌های اخلاقی و رضایت شغلی است که هر یک دارای پنج سطح تا طی نمودن مسیر تعالی است. بعد فناوری اطلاعات شامل مولفه‌های ایجاد زیرساخت‌های فناورانه و خدمات الکترونیک، امنیت اطلاعات، بانک‌های اطلاعاتی، نرم‌افزارها، هوش مصنوعی است که هر یک دارای پنج سطح تا طی نمودن مسیر تعالی است. بعد بهبود مستمر شامل مولفه‌های بهبود حرفه‌ای مستمر، بهبود ارتباطات بین‌المللی، بهبود فرهنگ ارتباط با ذینفعان و هر مولفه دارای پنج سطح تکاملی است. بعد تضمین کیفیت خدمات شامل مولفه‌های استانداردها و رهنمودها، پیاده‌سازی و نظارت، گزارش‌دهی و بازخورد و هر مولفه دارای پنج سطح رو به تعالی است. در نهایت بعد گزارشگری شامل مولفه‌های استانداردهای گزارشگری، ساختار گزارشگری و کیفیت گزارشگری است.

بخش مهمی از عوامل بااهمیت مدل بلوغ شناسایی شده در حرفه حسابداری دادگاهی ایران مطابق با عوامل مدل بلوغ مدیریت مالی و حسابداری واحدهای گزارشگر بخش عمومی ایران در تطابق با منابع داخلی و خارجی (مانند وزارت خزانه‌داری ایالات متحده، 2017 الف و ب؛ اداره ملی حسابرسی بریتانیا، 2012؛ مکارتی، 2018؛ مدل بلوغ کسب و کار

دولت نیوزلند، 2018؛ اداره کل حسابرسی ولینگتون، 2012؛ دیلوتی، 2014؛ اوپن ویو، 2020؛ فاتیبن، 2020؛ قشقایی، 1397) است.

مراجع ذیصلاح حرفه ای می‌توانند با کمک رهنمودهای ارائه شده در این پژوهش نقش فعلی و نقش موردانتظار حرفه حسابداری دادگاهی در ایران را بررسی نموده و موانع اصلی موجود تا رسیدن به بلوغ کامل حرفه را شناسایی نموده و از مدل بلوغ به عنوان نقشه راهی برای توسعه جایگاه حرفه حسابداری دادگاهی استفاده کنند.

پیشنهاد می‌شود کارگروهی متشکل از مراجع ذیصلاح حرفه‌ای و خبرگان دانشگاهی تشکیل شود تا بتوان نسبت به اجرایی نمودن مدل بلوغ در حرفه حسابداری دادگاهی ایران گام برداشت. لازم است که این کارگروه با برگزاری هم‌اندیشی‌ها و دوره‌های آموزشی به فرهنگسازی استفاده از مدل بلوغ در حرفه حسابداری دادگاهی ایران مبادرت ورزد. به متصدیان امر کنونی در حرفه حسابداری دادگاهی ایران پیشنهاد می‌شود از مدل بلوغ تدوین شده برای ارزیابی سطح، جایگاه و مقایسه وضعیت حرفه تا نقطه ایده‌آل در ابعاد و مولفه‌های مختلف استفاده کنند. متصدیان امر کنونی در حرفه حسابداری دادگاهی ایران می‌توانند از مدل بلوغ در سیاستگذاری‌های کنونی خود برای ارتقای استفاده نمایند. بدین معنی که اهدافی را برای حرفه با توجه به مدل بلوغ در نظر بگیرند و سالانه نتایج پیشرفت در برابر اهداف در نظر گرفته شده، بررسی شود.

می‌توان در پژوهش‌های آتی مدل بلوغ ارائه شده در پژوهش حاضر را به صورت تجربی (برای هر یک از ابعاد به تنهایی و یا به صورت کلی) مورد آزمون قرار داد و بررسی نمود حرفه در چه سطحی از بلوغ در هر یک از ابعاد نامبرده قرار دارد. در صورتیکه با تلاشهای مراجع ذیصلاح حرفه‌ای و خبرگان دانشگاهی مدل بلوغ اجرایی گردد، می‌توان تأثیر استفاده از مدل بلوغ در ارتقای تعالی حرفه حسابداری دادگاهی در ایران را در قالب مطالعه‌ای موردی سنجش قرار داد.

محدودیت اصلی پژوهش حاضر این بود که در ایران کارشناسان رسمی دادگستری را به عنوان حسابداران دادگاهی در نظر گرفتیم که همه وظایف حسابداران دادگاهی دنیا را انجام

نداده‌اند.

ملاحظات اخلاقی

حامی مالی: مقاله حامی مالی ندارد.

مشارکت نویسندگان: تمام نویسندگان در آماده‌سازی مقاله مشارکت داشته‌اند.

تعارض منافع: بنا بر اظهار نویسندگان در این مقاله هیچ‌گونه تعارض منافی وجود ندارد.

تعهد کپی‌رایت: طبق تعهد نویسندگان حق کپی‌رایت رعایت شده‌است.

منابع

- خانکی، علی محمد؛ فرزین فر، علی اکبر؛ صفری گرایلی، مهدی و عربزاده، میثم. (1401). طراحی مدل حسابداری داگاهی: تحلیل داده بنیاد و فرایند رتبه‌بندی تفسیری. بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، 29 (3): 546-585
- رازانی، سارا؛ حسینی، سیدعلی و مداحی، آزاده. (1402). مدل بلوغ حسابرسی داخلی در بخش عمومی (صنعت نفت). مجله حسابداری دولتی، 10 (1): 2-22
- رحمانی، حلیمه؛ رجب دری، حسین. (1396). حسابداری قانونی و اهمیت به کارگیری آن در سازمان. ماهنامه حسابداری. 301-300: 36-41
- رحمانی، علی؛ غلامزاده دلدار، مسعود. (1390). حسابداری دادگاهی: جای خالی آموزش حسابداری دادگاهی در ایران. ماهنامه حسابداری، 234: 68-73
- شاهسوند، منیره. (1401). حسابداران دادگاهی و نقش آنها در تشخیص ورشکستگی. نشریه انجمن حسابداران خبره ایران، 344: 16-21
- مجبوری، هدی؛ خلیفه سلطانی، سیداحمد و حجازی، رضوان. (1402). تدوین مدل کشف تقلب در حسابداری دادگاهی. دوفصلنامه حسابداری دولتی، 9 (2): 1-20
- وادی زاده، کاظم. (1400). حسابداران دادگاهی، بازوی قضات. مجله حسابرس، 117: 1-7

References

- ACFE, A. o. C. F. E., (2014). Fraud Examiners Manual. International, ed. Texas: ACFE
- Akinbowale, O.E., Klingelhöfer, H.E & Zerihun, M.F. (2020). An innovative approach in combating economic crime using forensic accounting techniques. *Journal of Financial Crime*. 27(4), 1253-1271.
- Akinbowale, O.E; Klingelhöfer, H.E & Zerihun, M.F. (2023). Application of forensic accounting techniques in the South African banking industry for the purpose of fraud risk mitigation. *Cogent Economics & Finance*, 11(1):1-22
- Al Abbadi , H.M; Alrawashdeh, B; Dabaghia, M.N & Darwazeh, R.N. (2021). THE Role of Courts and Universities in Activating the Forensic Accounting to Discover Financial Fraud, *Academy of Accounting and Financial Studies Journal*, 25(2): 1-9.
- AlShaikh, A.M. (2023). Exploring the Current State of Forensic Accounting in Saudi Arabia and Possible Ways of Elevating It to Assist the Government Fighting Corruption. *Journal of Forensic Accounting Profession*, 3(1): 1-37.
- Alshurafat, H; Shbail, M.O.L & Mansour, E. (2021). *Journal of Business and Socio- economic Development*, 1(2).
- Anthony, U.O. & Gavine, B.I. (2022). Forensic Accounting and Fraud Detection Control in Nigeria. *African Journal of Management and Business Research*, 3(1)

- Awodiran, M.A; Ogundele, A.T; Idem, U.J & Emem O.A. (2023). Digital Forensic Accounting and Cyber Fraud in Nigeria. *International Conference On Cyber Management And Engineering (CyMaEn)*.
- Botes, V. & Saadeh, A. (2018). Exploring evidence to develop a nomenclature for forensic accounting. *Pacific Accounting Review*, 30 (2): 54-135.
- Davis, C;Farrell, R & Ogilby, S. (2010). Characteristics and Skills of the Forensic Accountant, American Institute of Certified Public Accountants, https://competency.aicpa.org/media_resources/209049-characteristics-and-skills-of-the-forensic-accountant.
- De Bruin, T., et al. (2005) "Understanding the Main Phases of Developing a Maturity Assessment Model", *Proceedings of the Australasian Conference on Information Systems (ACIS)*, Sydney, Australia
- De Bruin, T; Freeze, R.; Kaulkarni, U & Rosemann, M. (2005). Understanding the main phases of developing a maturity assessment model. *ACIS 2005 Proceedings*. 109.
- De Bruin, T & Rosemann, M .(2005) . Towards a Business Process Management Maturity Model", *Proceedings of the European Conference on Information Systems (ECIS)*, Regensburg, Germany
- Eric, M & Martijn, Z . (2018). CONTINUOUS AUDITING: A PRACTICAL MATURITY MODEL. *The 12th Mediterranean Conference on Information Systems (MCIS)*, Corfu, Greece, 2018
- Hossain, Z.M. (2023). Emerging Trends in Forensic Accounting: Data Analytics, Cyber Forensic Accounting, Cryptocurrencies, and Blockchain Technology for Fraud Investigation and Prevention. <https://ssrn.com/abstract=4450488>
- <https://aisel.aisnet.org/acis2005/109>
- Huber, W & DiGabriele, J. A. (2015). *Topics and methods in forensic accounting research. Accounting Research Journal*, 28 (1): 11-98.
- Kazanjian, R.K & R. Drazin (1989) "An Empirical Test of a Stage of Growth Progression Model", *Management Science* (32)12: 1489-1503.
- Khanaki, Ali Mohammad; Farzin Far, Ali Akbar; Safri Graili, Mehdi & Arabzadeh, Maitham. (2022). "Designing and Explaining a Model of Forensic Accounting: Grounded Theory and Interpretive Ranking Process. *Accounting and auditing review*, 29(3): 585-546. (In Persian).
- Mahmood, S (2016), Capability Maturity Model Integration, *3rd International Multidisciplinary Research Conference At: Sarhad University of Science & Information Technology Peshawar - Pakistan* Volume: 3rd
- Majbouri Yazdi, Hoda. Khalifehsultani, Seyed Ahmad & Hejazi, Rezvan. (2023). "Developing of Fraud Detection Model in Forensic Accounting". *Governmental Accounting*, 9 (18), 1-20. (In Persian).
- Matson, D. M. (2016). Independent studies in forensic accounting: some practical ideas. *Journal of Forensic & Investigative Accounting*, 8 (2), 81-40
- National Audit Office (NAO). FINANCIAL MANAGEMENT MATURITY MODEL. (2012). At: <https://www.nao.org.uk/report/financialmanagement-maturity-model-4/>
- Oyedokun, G. E. (2022). Determinants of Forensic Accounting Techniques and Theories: An Empirical Investigation. *Annals of Spiru Haret University. Economic Series*, 22(3).

- Rahmani, Ali & Gholamzadeh Deldari, Massoud. (2011). Forensic accounting: vacancy in forensic accounting training in Iran. *Journal of Accountant*, 234: 73-68. (In Persian).
- Rahmani, Halimeh & Rajabdorri, Hossein. (2016). Forensic accounting and the importance of using in organizations. . *Journal of Accountant*. 300-301: 36-41. (In Persian).
- Razani, Sara; Hosseini, Seyyed Ali and Maddahi, Azadeh. (2024). Maturity model of internal audit in public sector (oil industry). *Government Accounting*, 10(1): 2-22. . (In Persian).
- Saadeh, S; Al-zoubi, A.B N, Dahmash, F; Ahmad, S & Mahmoud, M. (2022). <https://doi.org/10.20944/preprints202211.0369.v1>
- Sampelino, M, Y.R, Witjaksono, A, Sihotang, A, Anwar, Y & Mulyadi, M.S. (2022). The Role of Information Technology in the Practice of Forensic Investigation Analysis for Fraud Disclosure in Indonesia. *E3S Web of Conferences* 388
- Shahsavand, Monireh. (2022). Forensic accountants and their role in bankruptcy diagnosis. *Journal of Professional Accountants Association of Iran*, 344:16-21. (In Persian)
- Solli-Sæther, H. & P. Gottschalk. (2010). The Modeling Process for Stage Models, *Journal of Organizational Computing and Electronic Commerce* (20)3: 279–293.
- Vadizadeh, Kazem. (2022). Forensic accountants, as assistant of Judges. *Journal of Auditor*. 117: 7-1. (In Persian)
- Vom Brocke, J., et al. (2009) “Reconstructing the Giant: On the Importance of Rigour in Documenting the Literature Search Process, *Proceedings of the European Conference on Information Systems (ECIS)*, Verona, Italy
- Wayo, A. (2023). The Role of Forensic Accounting in Combating Money Laundering in Ghana. Dissertation Manuscript, Submitted to National University, in Partial Fulfillment of the, Requirements for the Degree of DOCTOR OF PHILOSOPHY
- Williams, J.W (2002). Playing the corporate shell game: The forensic accounting and investigation industry, law, and the management of organizational appearances. *Doctorals Dissertation Abstracts International*. Toronto: York University
- Yusuf, M., & Harefa, K. (2022). Forensic Accounting and Compliance Audit to Reduce the Number of Financial Fraud in Local Government. In *2nd International Conference of Strategic Issues on Economics, Business and, Education (ICoSIEBE 2021)* (pp. 18-29). Atlantis Press.

COPYRIGHTS

This is an open access article under the CC BY-NC-ND 4.0 license.